

סימן ח - תפילה בכוונה מול תפילה במניין

שאלה

פעמים רבות, תפילה במניין תגרום לי להתפלל פחות בכוונה מאשר אם אני אתפלל לבד. אתן כמה דוגמאות של סיבות:

לפעמים, אני מגיע מאוד בלחץ זמן מטיפול אצל רופא או סידורים אחרים, ואם אני מיד מתחיל להתפלל, אין לי שלווה נפש שדרושה כדי להתפלל.

לפעמים, יש לי זמן פנוי אחר הצהריים, ודווקא מתאים לי לשבת ביישוב הדעת ולהתארגן לתפילה, ואני יודע שדווקא בזמן של המניין יש לחץ בבית בהשכבת הילדים וכדומה, ואז אני אתפלל בלי יישוב הדעת.

לפעמים המקום היחיד שבו אני יכול להתפלל, זה במניין של אנשים שמדברים בתפילה ויש הרבה בלגן, ואי אפשר להתפלל בכוונה ככה.

יש עוד דוגמאות כאלו.

השאלה שלי היא, האם אני צריך להתפלל דווקא במנין בנסיבות כאלו, או שאפשר להתפלל ביחיד.

תשובה

אתה מציג בשאלתך שני אתגרים: מחד, האתגר להתפלל בכוונה, ומצד שני, הצורך להתפלל עם הציבור.

דרך המלך המקובלת בפוסקים, היא 'לצאת ידי שניהם' ולהתאמץ על הכוונה בתפילה, מבלי להפסיד את התפילה בציבור. גם משום שבבית הכנסת בדרך כלל דעתו של אדם מיושבת יותר, מאשר בתוך ההמולה שבבית. גם משום שתפילת הציבור נשמעת יותר, וגם כי פעמים רבות, נראה שהתפילה ביחיד היא פשוט עצת היצר.

עם זאת אם אתה חש שהתפילה ביחיד עוזרת לך לשפר את הכוונה בתפילה, ואם תתפלל בזמן מסויים בבית הכנסת תתפלל כנראה ללא כוונה אלא כצפוף הזורזר, והתפילה ביחיד תהיה תפילה טובה יותר, אתה רשאי לעשות כן, אם אתה עושה זאת מדי פעם, שלא בקביעות.

נימוקים

א. החיוב להתפלל במניין

חז"ל הפליגו במעלת התפילה בציבור בהרבה הקשרים. כך אומרת הגמרא בברכות (ו):

תניא, אבא בנימין אומר: אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת. שנאמר: לשמוע אל הרנה ואל התפלה, במקום רנה שם תהא תפלה. אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק: מנין שהקדוש ברוך הוא מצוי בבית הכנסת? שנאמר: אלהים נצב בעדת אל; ומנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמם - שנאמר: אלהים נצב בעדת אל.

ובגמרא בגיטין (לח):

גופא, אמר רב יהודה אמר שמואל: כל המשחרר עבדו עובר בעשה, שנאמר: לעולם בהם תעבודו. מיתבי: מעשה בר' אליעזר שנכנס בבית הכנסת ולא מצא עשרה, ושחרר עבדו והשלימו לעשרה! מצוה שאני.
בעקבות כך כותב הרמב"ם (הלכות תפילה ח, א):

תפלת הציבור נשמעת תמיד ואפילו היו בהן חוטאים אין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים, לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור, ולא יתפלל ביחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הציבור, ולעולם ישכים אדם ויעריב לבית הכנסת שאין תפלתו נשמעת בכל עת אלא בבית הכנסת, וכל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו מתפלל בו עם הציבור נקרא שכן רע.

נציין גם, שישנם שני 'עניינים' שונים שנזכרים בחז"ל – האחד הוא מעלת התפילה בבית הכנסת, והשני הוא מעלת התפילה בציבור.
האם מדובר רק ב'מעלה' או שיש חובה להתפלל במניין? הגמרא במסכת פסחים (מו.) אומרת:

אמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש: לגבל ולתפלה ולנטילת ידיים - ארבעה מילין...

אמר רבי יוסי ברבי חנינא: לא שנו אלא לפניו, אבל לאחריו - אפילו מיל אינו חוזר.
אמר רב אחא: ומינה, מיל הוא דאינו חוזר, הא פחות ממיל - חוזר.

ופירש רש"י:

לגבל - המגבל עיסת אחרים בשכר, וכלי בעל הבית טמאים, עד ארבע מילין - הטריחוהו חכמים לילך למקוה לטבול כליו. וכן לתפלה, אם מהלך אדם בדרך ובא עת ללון ולהתפלל, אם יש בית הכנסת לפניו ברחוק ארבע מילין - הולך ומתפלל שם ולן שם, וכן לנטילת ידיים לאכילה, אם עתיד למצוא מים לפניו בארבע מילין - הולך לשם ונוטל את ידיו.

אלא לפניו - אנטילת ידיים ואתפלה דמהלך בדרך קאי, דאילו גבל - ילך עד ארבע מילין, דמה יש לו להפסיד?

משיטת רש"י מבואר, שישנה דרישה מאדם להשקיע זמן ומאמץ כדי להתפלל בבית כנסת. אם הוא רוצה ללון באיזה מקום, הוא נדרש ללכת עוד ארבעה מילים כדי להגיע למקום שיש בו בית כנסת, ואם הוא נדרש לחזור אחורה לשם כך, שיעור מיל.
ההליכה לאחור, פירושה הפסד זמן של הילוך שני מילין (אחד בזמן החזרה, ואחד לפניו), וכמובן, גם הטרחה הכרוכה בכך.

התוספות (שם) סוברים כרש"י, אבל מביאים שיטה נוספת – דעת הערוך:

ולתפלה - נראה כפירוש הקונטרס ולא כערוך דפירש לתפלה היינו לרחוץ ידיו להתפלל. דהיכי דמי? אי בעידנא דצלותא, הא אמרינן בברכות (אביי) לייט אמאן דמהדר אמיא בעידן צלותא דכתיב ארחץ בנקיון כפי. ואי שלא בזמן תפלה, מאי איריא ד' מילין אפילו טובא נמי.

הרי שלדעת הערוך אין כאן דיון לגבי תפילה במניין, אלא רק לגבי נטילת ידים לתפילה, ויש לדבר הצדקה מסויימת, בגלל ההקשר הכללי של המימרא, שעוסק בדינים הקשורים לטהרה. כשיטת הערוך נראה גם מהרמב"ם (תפילה פרק ד) :

הלכה א: חמשה דברים מעכבין את התפלה אף על פי שהגיע זמנה, טהרת ידים, וכיסוי הערוה... **הלכה ב:** טהרת ידים כיצד? רוחץ ידיו במים עד הפרק ואחר כך יתפלל. היה מהלך בדרך והגיע זמן תפלה ולא היה לו מים אם היה בינו ובין המים ארבעה מילין... הולך עד מקום המים ורוחץ ואחר כך יתפלל, היה בינו ובין המים יותר על כן מקנח ידיו בצרור או בעפר או בקורה ומתפלל. **הלכה ג:** כמה דברים אמורים לפניו אבל אם היה מקום המים לאחוריו אין מחייבין אותו לחזור לאחוריו אלא עד מיל, אבל אם עבר מן המים יותר אינו חייב לחזור אלא מקנח ידיו ומתפלל... האם שני פירושים אלו חלוקים?

הטור (או"ח סימן צ) מביא את פירוש רש"י ולאחר מכן כתב:

אף על פי שיש פירושים אחרים שמפרשים בענין נטילת ידים שצריך לפניו ד' מילין כדי שיהיו לו מים ליטול ידיו לתפלה ולאחוריו מיל, פירש"י עיקר. לכן צריך להשתדל בכל כחו להתפלל עם הצבור.

אמנם, יש לשים לב שלשון הטור אינה מדברת על חיוב, אלא על 'להשתדל בכל כחו'. וכן בשולחן ערוך (או"ח שם סעיף ט) כתב "ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור".

כנגד הראיה מהסוגיה בפסחים שהזכרנו, יש מהאחרונים שציינו לגמרא במסכת ברכות (ז):

אמר ליה רבי יצחק לרב נחמן: מאי טעמא לא אתי מר לבי כנישתא לצלווי? אמר ליה: לא יכילנא. אמר ליה: לכנפי למר עשרה וליצלי? אמר ליה: טריחא לי מלתא. ולימא ליה מר לשלוחא דצבורא, בעידנא דמצלי צבורא ליתי ולודעיה למר? אמר ליה: מאי כולי האי? אמר ליה: דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, מאי דכתיב ואני תפילתי לך ה' עת רצון - אימתי עת רצון - בשעה שהצבור מתפללין.

רב נחמן לא כינס עשרה מתפללים בביתו משום ש'טריחא לי מלתא'. הרי, שהוא לא טרח להתפלל במניין.

וכתב על כך בעמק ברכה (ברכות קריאת שמע אות א) :

נראה לי בזה, דבאמת תפילה בציבור אינו כלל חיוב מצווה ככל מצוות דרבנן. וראיה לזה מהא דאיתא בברכות דף ז... ואם נימא דהוי חיוב מצווה ככל המצוות המחוייבות, מה טענה היא זו טריחא לי מלתא? הא חייב אדם להשתדל ולטרוח במצוות אפילו אם קשה לו הדבר. ועל כן, מוכח מזה דתפילה בציבור מצד עצמה אינה מצווה, ולפיכך אין שוב חיוב להתפלל עם הציבור, אלא כיוון שאין תפילת היחיד נשמעת בכל עת אלא בציבור, ולפיכך צריך האדם להשתדל להתפלל עם הציבור כדי שתקובל תפילתו... שאינו חיוב כלל, אלא השתדלות שתקובל תפילתו...

העמק ברכה כותב, שמהסוגיה בברכות רואים שאכן אין חיוב להתפלל במניין, ומה שיש הוא רק חיוב להשתדל, כמו שמבואר בסוגיה בפסחים. כיוצא בכך כתב גם הרב אשר וייס (מנחת אשר קורונה מהדורה תליתאה, עמ' לח):

הרי לן מדבריו דכל הסיבה שצריך האדם להתפלל עם הציבור אינו משום שכך תיקנו חכמים, אלא משום שתפילת הציבור נשמעת... ומשום כך אין ראייה אף ממה שאיתא בשו"ע (שם ס"ז) דצריך ללכת ד' מיל לפניו, ומיל לאחריו כדי להתפלל בציבור, דגם בזה נראה פשוט דכשם שצריך להשתדל בכל כחו להתפלל בציבור כך צריך אף ללכת ד' מיל במסגרת השתדלות זו.

מנגד, באגרות משה (או"ח ב, כז):

הנה להתפלל בעשרה הוא חיוב מצוה על האדם ולא רק הדור ומעלה בעלמא דהא לפרש"י פסחים דף מ"ו וחולין דף קכ"ב מחוייב לילך עד ד' מילין כשהוא לפניו בהולך בדרך אף שטוב לפניו יותר ללון כאן, וגם מחוייב לחזור לאחריו עד מיל ונפסק כן בש"ע סימן צ' סעיף ט"ז, ומזה מובן שעד מיל מחוייב לילך אף כשהוא בביתו ומפורש כן בערוך השלחן סעיף כ'...

על כל פנים, כיון שחזינן שצריך לטרוח הרבה מוכרחין לומר שהוא חיוב מצוה על האדם להתפלל בעשרה, ומה שלא חייבו אף לטרוח טובא הוא משום דאף במצוות עשה דאורייתא איכא שיעורים שלא כבאיסורים שבכל אופן אסור דלא נחשב אונס לא בהוצאת ממון ולא בטירחא להתיר האיסורין, דהא כשצריך להוציא הרבה ממון הוא אונס לפוטרו מהעשה, לכן גם טירחא היה שייך להחשיב אונס אך הוא אונס קטן לגבי מצות הרבה אף באלו שהן רק מדרבנן, ולכן במצוה זו דהצריכו להתפלל בצבור הקלו להחשיב זה לאונס כשהוא הלך יותר ממיל.

והטעם אולי מכיון שעושה על כל פנים מעשה מצוה דתפלה באותה עשה הקלו לפוטרו ממצוה זו דבצבור דוקא אף באונס קטן זה דטירחא, ולא דמי לשאר מצוה אף דרבנן שלא יעשה כלום בענין המצוה כשיתעצל שלכן החמירו שלא יתחשב לאונס אלא הוצאת ממון בסך גדול ולא טירחא אף גדולה, אבל בתפלה שעושה על כל פנים מצוה דתפלה הקלו עליו במתעצל בשביל טירחא גדולה דהליכה יותר ממיל שלא יצטרך לילך לקיים גם תפלה בצבור.

בסופו של דבר, כפי הנראה כולי עלמא מודים (עפ"י פסיקת השו"ע, כשיטת רש"י ודעימיה), שחיוב השתדלות בשיעור הדומה להליכה, קיים. ומנגד, כולם מודים למימרא של רב נחמן, שגם כן נותן איזשהו רף לגובה ההשתדלות הנדרש. שהרי כתב המגן אברהם (סקט"ז) על מה שכתב השולחן ערוך (סעיף ט) שאם הוא אונס אינו צריך להתפלל בבית הכנסת:

אנוס. פירוש, שתש כחו אף על פי שאינו חולה. דאם היה רב נחמן חולה, אם כן מאי שאל לו מאי טעמא לא אתי מר לבי כנישתא? אלא על כרחך שלא היה חולה ממש. הרי שישנו אונס כלשהו, המונע מאדם להתפלל במניין, אף שאינו מחלה.

ב. תפילה במניין מול כוונה בתפילה

עד כה עסקנו בשאלת החיוב להתפלל במניין. כעת נעבור לנושא השאלה, שהוא חיוב תפילה במניין מול תפילה בכוונה.

מדינא דגמרא, פשוט, לדעתי, שתפילה בכוונה גוברת על תפילה במניין. יש מקום להתלבט אם, ועד כמה, תפילה במניין היא חיוב. אבל כוונה בתפילה היא לב ליבה של התפילה. עד כדי כך, שמן הדין, אסור לאדם להתפלל כשיש סיבה טובה לחשוב שלא יוכל לכוון כלל. כך למשל אומרת הגמרא בברכות (ל):

אמר רבי אליעזר: לעולם ימוד אדם את עצמו אם יכול לכוין את לבו יתפלל ואם לאו אל יתפלל.

ונעתיק את דברי הטור (או"ח צח) שריכז כמה מקורות בעניין:

ולא יתפלל לא במקום שיש בו דבר שמבטל כוונתו, ולא בשעה המבטלת כוונתו. דאמר רבי חייא בר אשי אמר רב, כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל. רבי חנינא ביומא דרתח, פירוש ביום שהיה כועס, לא הוה מצלי. רבי אליעזר אומר, הבא מן הדרך אל יתפלל תוך ג' ימים. ר' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, אף המיצר. שמואל לא הוה מצלי בכיתא דאית ביה שכרא מפני הריח שטורדו. ברור שאם הכוונה מעכבת כל כך, שאי אפשר להתפלל בזמן שאינו יכול לכוון, אין מה לדבר על תפילה במניין.

אמנם, יש לחלק בין שני מושגים של היעדר כוונה¹:

ישנו אדם שמסוגל לומר את כל המילים תוך התכוונות למשמעותן הבסיסית. על גבי משמעות זו, אפשר להוסיף כוונה יתירה, כמו הכוונות שאומרים המקובלים ועוד. וישנו אדם שמתקשה גם לכוון למשמעות הבסיסית של המילים.

ביחס למי שמכוון בתפילה, אלא שרוצה להוסיף כוונה יתירה, כתב האגרות משה (אורח חיים ג, ז), שכוונה יתירה אינה קודמת לתפילה במניין:

בדבר אחד שמרגיש שכשמתפלל ביחידות מכוין את לבו יותר לשמים מבשעה שמתפלל עם הצבור איך יעשה, אם תפלה בצבור עדיף או ביותר כוונה עדיף. הנכון לעניות דעתי, דאם כוונה המוכרחת לצאת יש לו גם כשמתפלל בצבור יותר טוב שיתפלל עם הצבור אף שיחסר לו כוונה הרצויה ביותר, דתפלת צבור הוא חיוב להשתדל בזה וצריך לילך עד מיל להתפלל בעשרה... ונמצא לפי זה, שתפלה בצבור עדיף מיתרון כוונה על החיוב, כיון שתפלה בצבור הוא חיוב בעיקר מצות תפלה ויתרון כוונה על החיוב הוא רק מחמת חשיבות ומעלה.

¹ ישנו עוד מושג, של כוונה – שעומד לפני המלך. ראו למשל אצל ר' חיים מברסק (חידושים לרמב"ם תפילה ד, א), ואין כאן המקום להאריך.

ובפרט שאין הדבר ברור שיכוין יותר, דהא בזמננו ליכא מי שיכול לומר שהוא מכוין כראוי כדאיתא בתוספות ברכות דף י"ז ואיפסק כן בש"ע סימן ע' סעיף ג' שודאי אין יכול בשביל כוונה הנדרמה לו שמכוין לדחות החיוב להתפלל בצבור. וגם לבד זה הא איתא ברמ"א (או"ח סימן צ' סעיף יח) שאף שפסק דבבית המדרש קבוע עדיף להתפלל אפילו בלא עשרה, מכל מקום, לא ירגיל עצמו לעשות כן. וכל שכן, בנידון זה.

האגרות משה כותב להעדיף להתפלל במניין משלושה נימוקים: ראשית, תפילה במניין, לדעתו, היא חלק מדיני התפילה, והיא חיוב, וכפי שביארנו לעיל. לעומת זאת, כוונה יתירה היא רק הידור. ויש להקדים חיוב להידור. שנית, כבר בימי הראשונים היה ברור, שרוב האנשים אינם מצליחים להגיע לכוונה המינימלית. כך למשל כותב השו"ע (או"ח ע, ג) שאף שמדינא דגמרא חתן פטור מקריאת שמע לבילי חתונתו, עד לאחר בעילת מצווה, משום שהוא טרוד במחשבת הבעילה, היום אין דין זה נוהג, משום שאין אנו מכוונים כל כך ממילא. ועל כן, אדם אינו יכול לבנות על כך שיתפלל בכוונה יתירה, כדי להעדיף זאת על פני מניין. ושלישית, ישנו דיון בשאלה אם מותר לאדם להתפלל בבית המדרש ביחיד, במקום בבית הכנסת במניין. הרא"ש (כלל ד סימן יא) כותב על כך:

טוב להתפלל עם הצבור בעשרה, כי זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד. וגם אין תורתנו כל כך אומנתנו ובהרבה שעות ביום אנו מתבטלין, נבטל תורתנו בשעת תפלה, ונשלם אותה בשעות אחרות, ונצא ידי חובותינו בתורה ובתפלה. וגם אם אין תלמיד חכם מתפלל עם הצבור ילמדו אחרים קל וחומר ממנו ולא יחושו על התפלה כלל ונמצאו בתי כנסיות בטילות כי לא ידונו אותו לכף זכות שאינו בא בשביל למודו. הנימוק האחרון של הרא"ש הוא, כדי שהציבור לא ילמדו ממנו, והביאו הרמ"א (צח, יח). נימוק זה שייך גם ביחס למי שרוצה להעדיף תפילה בכוונה, שיש חשש שילמדו ממנו אחרים. ועם זאת, האגרות משה כותב את הדברים רק ביחס למי ש"כוונה המוכרחת לצאת יש לו", כלומר הוא מתכוון את הכוונה הבסיסית, אבל רוצה להתפלל ביתר כוונה. כמקור לדברי האגרות משה, נביא את מה שכתב הט"ז על מה שכתוב ברמ"א (או"ח קא, ס"ב):

לא יתפלל בלבד, אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש, ולא ישמיע קולו. ואם אינו יכול לכוין בלחש, מותר להגביה קולו. והני מילי בינו לבין עצמו, אבל בצבור, אסור, דאתי למטרד צבורא.

הגה: ואם משמיע קולו בביתו כשמתפלל, כדי שילמדו ממנו בני ביתו, מותר.

הט"ז (שם סק"א) דן שם במקור הדברים, וכתב:

...נראה דסבירא ליה, דאף אם יוכל לכוון בלחש, מכל מקום אם אינו יכול לכוין כל כך כמו בקול, מיקרי אינו יכול לכוין, ויכול להתפלל בקול ביחיד...

וכתב עליו הפרי מגדים (במשבצות זהב שם):

ומכל מקום האידנא אין לנו להורות היתר זה להתפלל ביחיד ולעורר הכוונה שילמדו ממנו אחרים, ועיין סימן צ' סעיף י"ח [בהגה], אם לא גדול הדור ומפורסם שכל מעשיו לשם שמים...

הרי שגם הפרי מגדים הסתמך על דברי הרמ"א בשם הרא"ש, שאין לעשות כן בימינו, והביאו הבאה"ל (ד"ה דאתי למטרד ציבורא).

ועם זאת, יש לשים לב, שגם הט"ז עוסק דווקא במי שיכול לכוון את הכוונה בסיסית, אלא שאם יתפלל בקול יכוון יותר. מה לגבי מי שמתקשה בעצם הכוונה בכלל? כפי שכתבתי לעיל, פשוט שמן הדין, היה מקום להעדיף את הכוונה הבסיסית על פני התפילה במניין. ואף נראה כך מדברי האגרות משה. אלא שיש מקום להרהר בכך משני טעמים: ראשית, גם ביחס לעיקר הכוונה, היום ההנחה היא שרוב האנשים מקפידים פחות. לעיל ציטטנו את דברי הטור, על כך שאין להתפלל כשאינו יכול לכוון, ולכן הבא מן הדרך אינו מתפלל וכן כיוצא בכך. אלא שהטור ממשיך וכותב:

וכתב הר"ם מרוטנבורק אין אנו נזהרין עתה בכל זה שאין אנו מכוונין כל כך בתפילה. והביאו השו"ע (שם סעיף ב). ובסימן קא כתב השו"ע:

המתפלל צריך שיכוין בכל הברכות, ואם אינו יכול לכוין בכלם, לפחות יכוין באבות; אם לא כיון באבות, אף על פי שכיון בכל השאר, יחזור ויתפלל. הגה: והאידנא אין חוזרין בשביל חסרון כוונה, שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין, אם כן למה יחזור.

ולכן, כשם שאין חוזרים בשביל חסרון כוונה, כך יש מקום לומר, שמראש עדיף ודאי תפילה במניין, על פני ספק שמא יצליח לכוון יותר. וכך כתב להדיא בשו"ת ארץ צבי (פרומר), חלק א סימן כב)

היום חיוב גמור להתפלל בציבור, ונוסף על החיוב שהיה בימי הגמרא, והוא משום דכל הפוסקים כתבו דאין אנו בקיאים לכוון כהלכה, וכן פסקו השו"ע והרמ"א בכמה מקומות. והנה בתענית (ת). דבצבור, גם תפילה בלא כוונה מתקבלת, מה שאין כן ביחיד... וכיוון דמדינא דגמרא כוונה מעכבת, רק שאין אנו יכולים לכוון, ואם כן, כל טצדקי אית לן למעבד שיהיה עולה במקום כוונה. וכיוון דתפילה בצבור גם בלא כוונה מתקבלת, הנה דתפילה בצבור משלים חסרון הכוונה בשיעור מה... ושנית, גם הסברא של הרא"ש והרמ"א שאין לעשות כן כדי שלא ילמדו אחרים, קיימת.

והנה, בשו"ת אור לציון (ב, פרק ז (הלכות תפילה) שאלה כ) כתב:

שאלה. מי שהתפילה בציבור מפריעה לו להתפלל בכוונה, האם יכול להתפלל ביחידות כדי להתפלל בכוונה.

תשובה. תפילה בכוונה וביחידות עדיפה מתפילה בציבור שלא בכוונה, אולם אין לנהוג כן אלא באקראי, ואין לאדם להרגיל את עצמו להתפלל ביחידות מטעם זה.

וכן כתב הרב זלמן נחמיה גולדברג (שו"ת בניין אריאל עמ' 20). אמנם, שניהם לא נחתו לחילוק שהצענו, בין מי שרוצה להתפלל ביחיד כדי להוסיף בכוונתו, ובין מי שהתפילה ביחיד נחוצה בשביל עצם הכוונה הבסיסית.²

וכאמור, מדברי האגרות משה גם כן מדוייק, שכאשר מדובר במצב שבו אדם רואה שאם יתפלל בבית הכנסת לא יתפלל בכוונה הרגילה הנדרשת לתפילה ויש לו סיבה טובה להניח שאם הוא יתפלל ביחיד, יוכל להתפלל בכוונה כזו, מותר לו להתפלל ביחיד, אם אינו עושה זאת דרך קבע.

וכמדומני, שרוב האנשים אינם מצליחים להתפלל בבית הכנסת אפילו עם הכוונה הבסיסית, וכפי שכתב הרמ"א, אלא שגם בביתם אינם מתפללים בכוונה, ולכן מוטב שלכל הפחות יתפללו בבית הכנסת. אבל מי שחושב שהתפילה ביחידות תעזור לו להתקדם בכוונה בתפילה, כפי הנראה, רשאי לעשות כן, אם עושה זאת רק מדי פעם.

ג. תפילה במניין כשנמצא באמצע משהו חשוב

כפי שלמדנו מקודם, מן הדין, יש גבול לטרחה שאדם נדרש לטרוח כדי להתפלל במניין. מחד, כאשר אדם נמצא בדרך, הוא צריך ללכת לאחוריו או לצדדיו שיעור מיל כדי להתפלל במניין. ומאידך, אם הוא מתפלל בביתו, ואין נוח לו לאסוף מניין להתפלל בביתו, הוא אינו צריך להתפלל במניין (כפי שהבין המגן אברהם צ, סק"ז, את הדין של רב נחמן). עוד מקור חשוב לגדר הטירחה הנחוצה לתפילה במניין קשור למה שאומרים חז"ל, שאסור לאדם להתחיל סעודה או ללכת לספר או לבורסקי וכיו"ב, כשהגיע זמן התפילה, קודם שיתפלל.

וכתב השו"ע (או"ח רלב, ב) :

ואם התחיל באחת מכל אלו, אינו מפסיק אף על פי שהתחיל באיסור; והוא שיהא שהות ביום להתפלל אחר שיגמור סעודתו או מלאכתו, אבל אם אין שהות להתפלל אחר כך, צריך להפסיק מיד.

² ובפסקי תשובות (סימן צ אות ט סעיף ח) כתב:

להתפלל ביחידות כדי שיוכל להתפלל ביתר כוונה ובמתינות אינו היתר אלא ליחידי סגולה שבדור אשר כל מעשיהם לשם שמים ופרושים מהבלי העולם הזה וכל ימיהם בתשובה, וכמעט אין מי שראוי לכך בדורותינו, והעצה ביד כל אחד ואחד שנשאו לבו לתפילה בכוונה ובמתינות להתחיל תפלתו לפני הציבור באופן שיגיע לתפלת שמונה עשרה יחד עם הציבור, ותפלה בציבור עדיפה מיתרון כוונה.

אמנם יש היתר להתפלל ביחידות כשאינו סובל את האנשים שבבית המדרש, מחמת סיבה נכונה ומוצדקת, וכל שכן כשהינם אנשים קלי דעת המדברים דברים בטלים וליצנות, או שהמתפללים שם לקויים בשיחה ודיבורים בעת חזרת הש"ץ ובקריאת התורה, ואין צריך לומר כשאין מחיצה ראויה בין האנשים לנשים, או בתי כנסת שהמנין מורכב ממחללי שבת, או רפורמים וקונסרווטיוויים שאסור לדרוך על מפתן בתי כנסיות אלו.

עיין שם במקורותיו.

ובביאור הלכה (שם ד"ה ואם התחיל וכו' אינו מפסיק) כתב:

ודע דכל היכא שאמרו שאינו מפסיק, הוא אפילו אם על ידי זה יפסיד התפלה בצבור
אינו מחוייב מדינא דלא אטרחהו רבנן בדיעבד כיון שיש לו שהות להתפלל אחר
כך.

על כן, מי שנמצא באמצע עניין שהוא עסוק בו, נראה שמדינא אינו חייב להפסיק כדי להתפלל
במניין, כל שיכול להתפלל ביחידות לאחר מכן בתוך זמן תפילה, וגם זה בגדר הטירחה שאין
חייב לטרוח כדי להתפלל.

ולכן נראה שיש צד לומר, שאם אדם נמצא באמצע פעילות מסויימת, ויודע שלהפסיק את
הפעילות הזו כדי להתפלל במניין כרגע יהיה טרדה גדולה, מסתבר שאינו חייב להתפלל
במניין, ובמקרה כזה, יש עוד יותר מקום לומר, שיש עדיפות להתפילה ביחידות, על פני
תפילה בצבור, כשיודע מראש שהדבר יהיה בלחץ זמן ונפש, שלא יאפשר להתפלל בכוונה
הראויה.